

ÉRSZEGI GÉZA

A TIHANYI APÁTSÁG 1211. ÉVI BIRTOKÖSSZEÍRÓ OKLEVELÉNEK LEÍRÁSA

Az elkészítés helye: Pannonhalma (Magyarország)

Az elkészítés ideje: 1211

A nyelvemlék anyaga: pergamen

Méret: 710x875 mm

Őrzőhely: Pannonhalmi Bencés Főapátság, Főapátsági Levéltár, (Magyarország)

Jelzet: Tihany fasc. I. n. 5.

Állapota: gondosan, vakvonalazással megvonala-
zott, vízfoltos, lyukas déli hártya – felhajtásán
(45 mm) a függőpecsét kiszakadt – bekezdé-
seknél iniciálékkal díszített gótikus oklevélírás.

II. András király (1205–1235) Uros (Úrias), volt tihanyi apát kérésére Tamás kancellárral és Pat nádorispánnal összeírta a tihanyi apátság birtokait, szolgálónepeit, és az I. András király alapítólevelében elavult határleírásokat, új formába öltöztetve, megerősíti.

Uros Tihanyban volt apát, s 1207-től kezdve a pannonhalmi apáti székből találjuk. A pannonhalmi monostor virágkora volt az ő ideje. Apátsága idején Pannonhalma birtokait és gazdaságát rendbe szedte, jogait helyreállította. Jelentős volt a monostorban az írásbeliség fejlődése. Ez hatással volt a monostor íróműhelyének (scriptorium) felvirágzására. A legjelentősebb jogbiztosító oklevelek ebben a korszakban újultak meg, s ennek a korszaknak köszönhetjük a *liber ruber* nevezetű *chartulariumot*, amelybe nemcsak az apátság legfontosabb okleveleit, hanem a jogbiztosítékul külföldről (pl. Montecassino) beszerezett oklevelek szövegét is bemásolták. Emberöltönytől apátsága idejéből csak-

nem kétszáz oklevél maradt ránk annak ellenére, hogy éppen élete végén szakadt az országra a tatárjárás.

Éppen a jelentős gyarapodásból szűrhetjük le azt a következtetést, hogy Uros, noha már 1207-ben Pannonhalmán folytatta apáti működését, minden valószínűség szerint a tihanyi vagyoni összeírása is pannonhalmi íróműhelyben fejeződött be. Ekkoriban nem volt ritka, hogy a királynak megerősítésre bemutatott oklevelet az érdekelt fél, az oklevélnyerő készítette el, s azt a királyi pecsét tette közhitelűvé. Ez történhetett a tihanyi összeírással is.

Szentpétery Imre máig sem túlhaladott megállapítása szerint „A fogalmazvány írása ugyanazon kéztől származik, mint a megpecsételt oklevélé, mi arra mutat, hogy az oklevelet Pannonhalmán állították ki és készen terjesztették be megerősítésre.”

Az oklevél bevezetőjében egy „öregségtől szétmállott” oklevél megújításáról van szó, ez azonban nem illik I. András királynak eredetiben fennmaradt 1055-i oklevelére, amely ma is jó állapotban van. Nem kétséges, nem ezt az oklevelet vették alapul a megújításhoz, hanem egy másikat. Nem lehetetlen, hogy ez a másik az eredetinek egy kibővített, a korhoz igazított változata lehetett, de hihetőleg nem azonos a mai napig fennmaradt, 1416 táján készített példánnyal.

Lásd Hoffman István: *A magyar nyelv hazai szórványemlékei* című tanulmányát a „Látjátok feleim...” Magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig című katalógusban.

A tihanyi apátság

PAPSOKA, KÉK, ARÁCS, FÜRED AZ 1211. ÉVI OKLEVÉLBEN

A Szentháromság és osztatlan egység nevében. András, Isten kegyelméből Magyarország, Dalmácia, Horvátország, Ráma, Szerbia, Galícia, Lodóméria örökös királya. Jóllehet tartozunk királyi jóindulatunk figyelmét minden, országunk egész területén széltében-hosszában megtalálható, az istentisztelet számára fenntartott helyre irányítani, mégis kötelességünknek érezzük, hogy megkülönböztetett odaadással tekintsünk azokra a helyekre, melyekről tudjuk, hogy elődeink alapították, valamint hogy alapítóik jámbor kegyelettel eltemetett teste ott pihen, s amelyeket a királyi kegy kedvezése bizonyos előjogokkal ruházott fel.

Mindezt fontolóra véve üdvösen emlékezünk meg arról, hogy a Szent Ányos tiszteletére elődünk, András király által – kinek emlékezetét megújítani kívánjuk – *Thichon* hegyén alapított monostor számára, ahol az alapító jámbor kegyelettel eltemetett teste is nyugszik, és amely jólétének jelentős növekedését elősegíteni szándékozunk, az eltelt hosszú idő okozta változások miatt a fényes emlékezetű András király kiváltságlevelének megújításáról *Vros*-nak, ugyanezen hely egykori apátjának állhatatos kérésére gondoskodjunk.

Ezenfelül pedig ugyanezen monostor népeinek, a jobbágyoknak, az udvarnokoknak és minden szolgálónépnek a szabadságát, a köteles és szokásos szolgálatait, valamint neveit szeretett és hűséges főméltóságaink, tudniillik T(amás), a királyi udvar kancellárja és *P(oth)* nádorispán a káptalantól, a jobbágyoktól, a szomszédos nemesektől, és sok más személytől gondos szorgalommal rendre kikérdezték. Ezeket a megtudakolt, és a valóságnak minden tekintetben megfelelőnek bizonyult dolgokat jelen kiváltságlevelünkbe igen figyelmesen belefoglaltuk.

...

7. *Poposca (Popsoca)* faluban ezek a szolgálak: *Zolgat, Huned* fia; *Sombod* fiai: *Forcos (Forcas), Mochu, Pechy, Leurench, Maogy (Mauogi)* fiai: *Ws, Serdeh, Zemeh; Mortun* fiai: *Pentec (Pentuc), Endus (Hendus)*, és ennek fia, *Nemegeh; Rigou* fiai: *Keuseud, Pete, Locud*; továbbá annak testvére, *Pentec (Pentuc)*, és ennek fiai; *Tompa* és *Heuche; Pederh* fia, *Mordar*, és fia, *Motunus*; valamint harmadik testvére, *György; Corrad* fia, *György*, valamint *fiai, Jakab* és *Péter*; annak testvére, *Widus*, valamint fia, *Mihal; Pál* és fia. Ezek a torlók: *Keueh* fia, *Zorida*, továbbá fiai: *Cheke, Pál, Bota; Feuche* fia, *Pethe (Peché)*, és fia, *Warou*

(*Varau*); *Butus* fia, *Feled*, valamint fia, *Pentuc*, továbbá ezek [!] testvére, *Texa (Texe)*, és fia *Vasard; Mogd* fia, *Moglou*; testvére, *Miklós*, és harmadik testvére, *Bedh*, és annak fia, *Belenig (Belehnik)*. Ők évenként egy hordó borral, egy ökörrrel és száz kenyérrel szolgálnak. *Zaca* lelkének üdvéért felszabadította *Monos* fiát, *Fiacha-t; Huitol (Hiuotol), Chenke, Buhtus, Doba (Dobba)* és *Coda* nevű fiaival együtt, hogy szolgáljanak évenként egy hordó borral, egy ökörrrel, száz kenyérrel, két lúddal és hat tyúkkal. Ezenkívül az egyháznak *Popsosca (Popsoca)* faluban hat ekealja földje is van, melyet *Zaca* fiától, *Istvántól*, és testvéreitől pénzért vásárolt, és amely a Szent Mihály egyház mellett terül el, továbbá nyugat felé van egy dombokkal, kis hegyekkel és völgyekkel körülvett erdeje.

8. *Kecu* faluban ezek a torlók: *Piscu* fia, *Jakab; Mihal* fia, *Micher; Péter* fia, *Wnoca; Chyna* fia, *Chom; Wlues* fiai: *Tay, Vza, Somorou, Borta; Wche* fia *Zaharia*, és fia *Ivan; Semeien (Simien)* fia, *Numuogi*, és ennek fia, *Hyzy; Gopod* fiai: *Petur*, valamint fiai, *Haymas* és *Pousa (Pausa)*, valamint és *Pentuc* és fiai *Bogat* és *Bortoleus; Keseyd* és fia, *Centa: Olcod (Olchod) fia, Samson; Telug* fia, *Jureh*; [a fogalmazványban pontokkal ki van hagyva: fiai *Bogat* és *Bortoleus*; és 10 személynévvel előbb a sor fölött és alatt így van kiigazítva: valamint *Pouca*, ugyanazon *Gopod* fia, *Pentuc* és fiai, *Bogat* és *Bortoleus*]; *Kezed (Rezet)* fia, *Bas; Wayad* fia, *Teber*, és testvére, *Milost; Sebeh* fia, *Chet; Senned (Seneud)* fia, *Topa*, és ennek fia, *Mocud*; annak testvére, *Cemma (Chemma)*, és fiai: *Bozur, Flórián, Bot*. Ők évenként egy hordó borral, egy ökörrrel és száz kenyérrel szolgálnak. Van továbbá egy *Bunche* nevű torló is, aki évenként szintén egy hordó borral, egy ökörrrel és száz kenyérrel szolgál.

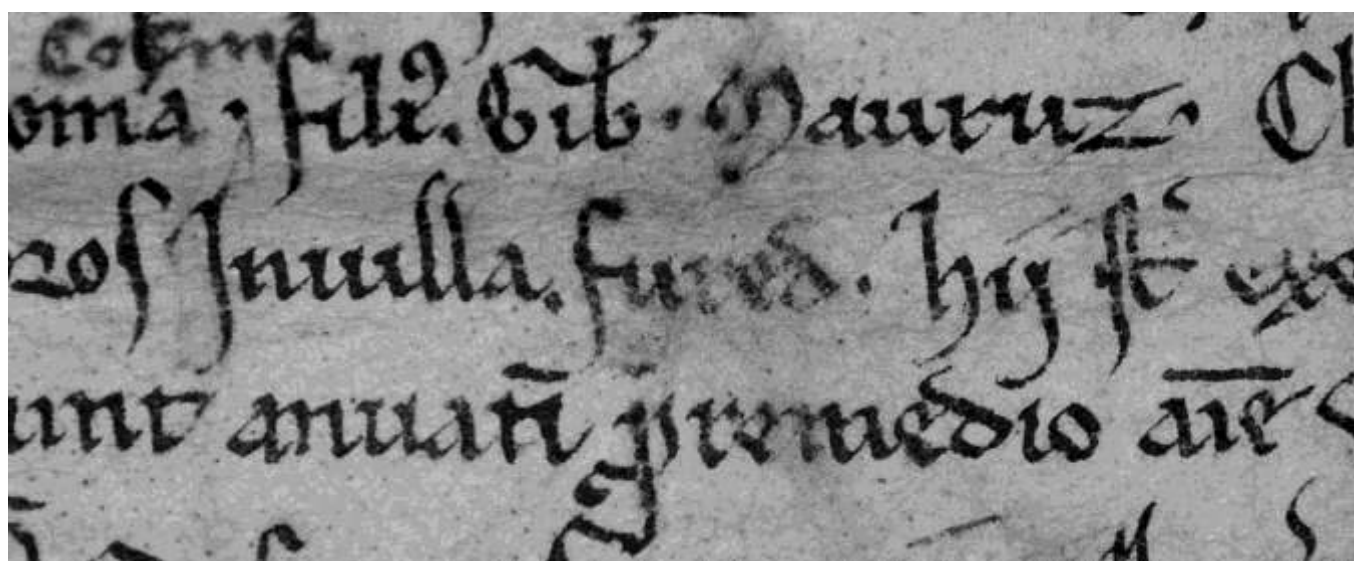
9. *Aarach (Araci)* faluban ezek a harangozók: *Jacou* fia, *Chyma*, és fiai, *Domuncus* és *Pouca; Zember* fia, *Syquid (Sigid); Thobus; Aianduc (Aihanduc)*; továbbá *Mourus* fiai: *Gregor, Inos, Baga: Gallus* fia, *Buna*, és fia, *Alexius; Mátyás* fia, *Orbán*, és ennek fia, *Mózes; Keseyd* fiai, *Hyzy* és testvérei, *Sebastian* és *Borocsa (Horache); Kuteh* fia, *German; Etcu (Ettu)* fia, *Chema; Sop* fia, *Adomas; Cheke* fia *Aianduc; Feuche* fia, *Vrbus; Filpéh [!]* fia, *Amocel; Abel* fia, *Petus*, és fiai, *Pál* és *Tamás* [később fölé van írva: *Cozma*]; *Gib* fia, *Mauruz*, (és ennek fiai) *Chamma* és *János; Miklós* (fia), *Adrian; Zegen* (fia) *Zakariás*, valamint fiai,

Cem és *Chom*; *Hunche* fia, *Egidius*, és fiai: *Bunche*, *Petur* és testvére, *Endus* (*Hendus*); *Moguia* fia, *Petur*, valamint ennek fia, *Potus*. Ezek a szőlőművesek: *Peche* és fia, *Zeke*; *Benche* és fia *Mortum*, és fiai: *Tompa*, *Petur*, *German* és *Vid*; annak testvére *Setehc* (*Seteh*), valamint fia, *János*; továbbá annak harmadik testvére, *Pál*; továbbá *Modoros*.

10. **Füred** faluban ezek a torlók: *Kauseud* (*Keseud*) fia, *Vrbana*, továbbá fiai, *Beneduc* és *Chenkeu*; *Jacou* fiai: *Stephan* és fia, *Demeter*, valamint testvére, *Juke*, akik évenként egy hordó borral, egy ökörral és száz kenyérral szolgálnak. Ugyanezen faluban ezek a jobbágyok: *Wnocca* és fiai: *Petur*, *Sephan*, *Joanus*, *Borotcu* és *Erdeud*: ezek a földművesek. Vannak még torlók is: *Lőrinc* és *Hont*, valamint ennek fia, *Petur*, és testvére, *Forcos* (*Forcas*), akik *Boroccha* feleségének lelki üdvéért szolgálnak évenként egy hordó borral, egy ökörral, száz kenyérral, hat friesachi dénárral és tizenkét gyertyával. Van még egy *Surc* nevű polgár is, aki fiaival, *Elek*-kel és *Miklós*-sal együtt az egyház szolgálatára két penzányi friesachi dénár értékben van kötelezve. Ezek a szőlőművesek: *Surc* és fiai, *Elek*, *Miklós* és *Micu*; valamint *Gallus* és testvérei, *Cusit* és *Gergely*...

Kiadatott Tamás mester, a királyi udvar kancellárjának és **veszprém**-i püspöknek a keze által, az Úr megtestesülésétől számított 1211. évben, János, **esztergom**-i érsek, tisztelendő Bertoldus, választott **kalocsa**-i érsek és bán jelenlétében, továbbá Kalán, a **pécs**-i, Boleszláv, a **vác**-i, Chathapanus. az **eg[er]**-i, Simon, a **várad**-i, Dezső, a **csanád**-i, Vilmos, az **erdély**-i, Gotard, a **zágráb**-i, Péter, a **győr**-i, Róbert, a **veszprém**-i egyházat boldogan kormányzó [püspökök], Poth nádor és **moson**-i ispán, valamint Mihály vajda jelenlétében, Péter, **bács**-i, Gyula, **bodrog**-i ispánok. Banco, **bihar**-i ispán és a királynő udvari ispánja. Marcellus, **keve**-i és udvari ispán. Miklós, **pozsony**-i ispán [jelenlétében], uralkodásunk hetedik évében. Hogy ez az általunk készített megerősítő oklevél mindig sértetlen és rendíthetetlen maradjon, úgy rendelkezünk, hogy pecsétünk biztosítékával maradjon örökre érvényes, tartós és szilárd a Szent Ányos-egyház őrizetében.

Szentgyörgyi Rudolf fordítása (Erdélyi László szövegközlése alapján). In: Kovács Éva, Szőke Melinda: Magyar nyelvemlékek. Szórványemlékek. Szerk. Hoffmann István. Debr. Egy. Magyar Nyelvtud. Tanszék, 2009. mnytud.arts.klte.hu/kiallitas

Füred falu az 1211. évi oklevélben